

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡλ2Α(α)

ΤΑΞΗ: Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ / ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Ημερομηνία: Κυριακή 17 Απριλίου 2016

Διάρκεια Εξέτασης: 2 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΔΓΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- B1.** Άλλωστε θα απολογηθώ όσο μπορώ πιο σύντομα. Πρώτα πρώτα βέβαια, όταν συνάψατε (ή κάνατε) τη συμμαχία με τους Βοιωτούς και έπρεπε να τους βοηθήσετε στην Αλίαρτο, μολονότι είχα καταταγεί στο ιππικό (ή ήμουν γραμμένος στον κατάλογο να υπηρετώ ως ιππέας) από τον Ορθόβουλο, επειδή έβλεπα ότι όλοι είχαν τη γνώμη ότι οι ιππείς έπρεπε να ήταν ασφαλείς, ενώ οι οπλίτες θεωρούσαν ότι διέτρεχαν κίνδυνο (ή κινδύνευαν), παρ' όλο που άλλοι κατατάχτηκαν στο ιππικό παράνομα, χωρίς να υποστούν εξέταση (ή χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία), εγώ αφού παρουσιάστηκα στον Ορθόβουλο του είπα να με διαγράψει από τον κατάλογο των ιππέων, επειδή πίστευα ότι ήταν ντροπή, ενώ το κύριο σώμα επρόκειτο να εκτεθεί σε κίνδυνο, να εκστρατεύσω έχοντας εξασφαλίσει τον εαυτό μου. Και (παρακαλώ) Ορθόβουλε, ανέβα (στο βάθρο) για χάρη μου να καταθέσεις (ή και κατάθεσε).
- B2.** Τα ρητορικά ήθη είναι οι αποδείξεις που θεμελιώνονται όχι κυρίως σε λογικές προτάσεις - συλλογισμούς, όπως τα ενθυμήματα ή τα παραδείγματα, αλλά στην ηθική εντύπωση που προκαλεί ο ρήτορας στους ακροατές του με τα λόγια του, τις ιδέες του, τη συμπεριφορά του, την όλη στάση του στη ζωή, την πολιτεία του ως ανθρώπου και ως πολίτη. Το ήθος του Μαντιθέου διαγράφεται θαυμάσια στη δέκατη τρίτη παράγραφο μέσα από μια ισχυρότατη αντίθεση. Ο Μαντιθέος, δοκιμασμένος από τη Βουλή ιππέας, αν και γνώριζε ότι οι ιππείς των Αθηναίων και Βοιωτών θα είχαν ευκολότερο έργο, διότι και πολλοί και ικανοί ήσαν, ενώ το ιππικό των Λακεδαιμονίων δεν ήταν αξιόμαχο, σε σύγκριση με τους οπλίτες που θα αντιμετώπιζαν σοβαρούς κινδύνους λόγω της ισχύος του εχθρικού πεζικού, επιλέγει συνειδητά να μεταταγεί στο πεζικό «κατειλεγμένος ιππεύειν[...] άδοκιμάστων παρά τὸν νόμον». Δεν επαναπαύεται στη δική του ασφάλεια και συμπαρίσταται εμπράκτως στο πλήθος των συμπολιτών του που με συναισθήματα αβεβαιότητας και φόβου θα αντιμετώπιζαν το σπαρτιατικό πεζικό. Παρουσιάζεται, έτσι, νομιμόφρων κοινωνικά ευαίσθητος, αλληλέγγυος, και, πρωτίστως, άνθρωπος εμπράκτως πιστός στα ιδανικά και στις αξίες του.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Η αντίθεση των ενεργειών και των κινήτρων του Μαντιθέου και των άλλων, που ασυνειδήτως και αψηφώντας τις συνέπειες ηθικές και πολιτικές της δράσης τους εγκαταλείπουν το πεζικό και αδοκίμαστοι παρείσφρουν στις τάξεις του ιππικού, αποτελεί ισχυρότατο επιχείρημα για την άψογη συμπεριφορά του προς την πόλη.

Το επόμενο χωρίο που σκιαγραφεί το ήθος του Μαντιθέου είναι η δέκατη τέταρτη παράγραφος. Οι Αθηναίοι στρατιώτες έπρεπε να φροντίζουν για τον οπλισμό τους. Ο ημερήσιος όμως μισθός που η Αθηναϊκή πολιτεία έδινε στον κάθε στρατιώτη ήταν μόνον δύο οβολοί και άλλοι δύο για τη διατροφή τους. Για τον λόγο αυτό εύποροι φιλόανθρωποι Αθηναίοι κάλυπταν με πρόσθετη εισφορά τις ανάγκες σε οπλισμό των απόρων στρατιωτών του δήμου τους. Ο Μαντίθεος αντιλαμβανόμενος το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι άποροι συνδημότες του, όχι μόνο δεν παρέμεινε αδρανής, αλλά κοινοποίησε το θέμα και ζήτησε τη συλλογική αντιμετώπισή του. Δεν αρκέστηκε όμως σ' αυτό· προσέφερε σε κάθε έναν από τους δύο απόρους συμπολίτες του, ποσό ανάλογο των δυνατοτήτων του «και οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται». Με αυτόν τον τρόπο, παρουσιάζεται συνεπής ως προς τα λόγια του και, παράλληλα, παραδειγματίζει και τους υπολοίπους να πράξουν ανάλογα. Η συμβουλή του Μαντιθέου, η υλοποίησή της και ο επιδιωκόμενος σκοπός της συνιστούν ισχυρή απόδειξη του πατριωτισμού του.

Τα ρητορικά πάθη είναι συγκινησιακές καταστάσεις της ψυχής που επηρεάζουν αποφασιστικά και τις κρίσεις των ανθρώπων. Με το «πάθος» ο ρήτορας επιδιώκει, στα συγκεκριμένα χωρία, να προσδώσει στις ψυχές των ακροατών του συμπάθεια για τον πελάτη του και κατ' αυτόν τον τρόπο να τους κάνει να ταχθούν με το μέρος του. Η πρόθεση αυτή εντοπίζεται, αρχικά, στην ένατη παράγραφο, όπου ο Μαντίθεος εξαιρώντας τη σπουδαιότητα του θεσμού της δοκιμασίας, κυρίως, όμως, με την υπογράμμιση της πρόθεσής του να μην κουράσει τους βουλευτές επιδιώκει την εύνοιά τους «ἐν δὲ ταῖς δοκιμασίαις [...] ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογία ἐν ὧς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων». Το πάθος και το ήθος βρίσκονται σε στενή συνάφεια μεταξύ τους μέσα στον λόγο. Γι' αυτό και μερικοί ρητοροδιδάσκαλοι τα θεωρούν ως διαφορετικές απόψεις του ίδιου πράγματος, της ψυχικής δηλαδή διαθέσεως στην οποία και τα δύο στοχεύουν. Η ηθογράφηση του Μαντιθέου ως ενός πολίτη που τηρεί τον νόμο, χαρακτηρίζεται από θάρρος, αίσθηση του καθήκοντος, φιλότιμη διάθεση «ἡγούμενος αἰσχρὸν εἶναι [...] στρατεύεσθαι», κοινωνική συνείδηση, που προτάσσει εμπράκτως το κοινό καλό έναντι του ατομικού «εἶπον ὅτι χρὴ τοὺς ἔχοντας παρέχειν [...] καὶ οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται», αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συμπάθειας των βουλευτών.

Παρατηρούμε πως κύρια βαρύτητα αποδίδεται στην προσφορά του Μαντιθέου στην πόλη κατά τους πολεμικούς κινδύνους. Διογκώνονται εκείνα

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

τα στοιχεία που περιθωριοποιούν τους όποιους αρνητικούς συνειρμούς και προσανατολίζουν θετικά την κρίση των δικαστών. Ο ελκρικνής χαρακτήρας του αποτυπώνεται έκδηλα. Ο ομιλητής δεν εκβιάζει την εύνοια των βουλευτών, δεν ισχυρίζεται υπερβολικά, άρα ψευδή, πράγματα τα οποία θα προκαλούσαν αντιπάθεια και περιφρόνηση. Με απλότητα περιγράφονται οι ενέργειές του κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο Μαντίθεος διακρίνεται ως χαρακτηριστικό παράδειγμα πατριωτικής συνείδησης. Το πόσο σημαντική θεωρείται αυτή αποδεικνύεται από το γεγονός πως η αποφυγή της στρατιωτικής υπηρεσίας, η λιποταξία και η δειλία όχι μόνον δεν επέτρεπαν στον πολίτη να αναλάβει δημόσια αξιώματα, αλλά και του στερούσαν τα πολιτικά του δικαιώματα. Άρα, η επιλογή του Λυσία να τονίσει, με προσοχή και χωρίς ακρότητες, τα γνήσια πατριωτικά αισθήματα του Μαντίθεου, προκειμένου να εντυπωσιάσει τους βουλευτές, κρίνεται λίαν επιτυχής, καθώς επιτυγχάνει να προβάλλει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στον Μαντίθεο και στο καλό της πόλης.

- B3.** Ο Μαντίθεος στην περίοδο «τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν ... μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν» ολοκληρώνει τὴν αφήγηση τῆς πολεμικῆς του δράσης. Αναφέρει συγκεκριμένα ὅτι και μετὰ τὴν μάχη τῆς Κορίνθου και σχεδόν μέχρι τὴν ὥρα τῆς δοκιμασίας δὲν ἔλλειψε ποτὲ ἀπὸ καμία ἄλλη στρατιωτικὴ του υποχρέωση. Αυτό αποτελεί και τὸ τελευταῖο ἀποδεικτικὸ στοιχείο τῆς φιλοπατρίας και τῆς γενναιότητάς του. Ἡ υποδειγματικὴ στρατιωτικὴ συμπεριφορὰ του τονίζεται και αισθητοποιεῖται ἀπὸ τὸ βαθμὸ συμμετοχῆς του σε ὅλες τὶς ἐκστρατείες και φυλάξεις οχυρῶν θέσεων («τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν και φρουρῶν οὐδεμιᾶς ἀπελείφθην»), ἀπὸ τὴ χρονικὴ διάρκεια τῆς συμμετοχῆς του σ' αὐτές («πῶποτε ἀπελείφθην – πάντα τὸν χρόνον διατετέλεκα») και ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς συμμετοχῆς του, ὅπως αὐτὴ εκφράζεται με τὴ ζωνηρὴ ἀντίθεση «μετὰ τῶν πρώτων μὲν τὰς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν».

Αποφεύγει βέβαια τὶς λεπτομερεῖς αναφορὲς στα παραπάνω γεγονότα. Αυτό ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι τα γεγονότα αὐτὰ δὲν ἦταν σημαντικά οὐτε ὁ ἴδιος εἶχε ἐπιδειξοῦν σ' αὐτὰ αξιολογὴ δράση. Ἄλλωστε ἡ κλεψύδρα που καθόριζε τὸ χρόνο τῆς ἀγόρευσης δὲν του ἀφηνε πολλὰ περιθώρια. Παράλληλα, ὁ ρήτορας ἐνσυνείδητα ἀποφεύγει τὴ σχοινοτενὴ ἀπαρίθμηση λεπτομερειῶν, που πιθανόν θα προκαλούσαν τὴ δυσἀρέσκεια τῶν βουλευτῶν ἀλλὰ και θα διέψευδαν τὴν ὑπόσχεσή που ἔδωσε ὅταν ξεκινούσε τὴν ἀναφορὰ στὴν ἰδιωτικὴ και δημόσια ζωὴ του ὅτι δε θα μακρηγορήσει «ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογία ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων».

- B4.** βλπ. 1^η παράγραφος, σελ. 79 σχολικὸ βιβλίου (Βασικὸ θεσμὸ.... και ἀσκούσαν ἐφεση).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Οι μαθητές θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν στην απάντησή τους και στοιχεία από το ερμηνευτικό σχόλιο (έν δὲ ταῖς δοκιμασίαις δίκαιον εἶναι παντὸς τοῦ βίου λόγον δίδοναι) της παραγράφου 9, σελ. 97 του σχολικού βιβλίου, χωρίς να θεωρηθεί παράλειψη αν δεν το κάνουν.

B5. α.

ἀναβάντων < ἀνα + βαίνω: βήμα
διακειμένοις < διά + κείμαι: κειμήλιο
ἐξαλείψαι < ἐκ + ἀλείφω: αλοιφή
συνεβούλευον < σύν + βουλεύω: κοινοβούλιο
ἀπελείφθην < ἀπό + λείπομαι (λείπω): ἔλλειψη

β. λόγος, ἀπορία, ἰππεύς, ἀνάβασις, τελετή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1. Είχαμε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, και εμεῖς αὐτὴν τὴν γνώμη, ὅταν ἐξουσιάζαμε τοὺς Ἕλληνας και νομίζαμε πως σωστά σκεφτόμαστε καθὼς βλέπαμε (ἢ ανεχόμαστε) τὴν χώρα (τὴν πατρίδα) μας να λεηλατεῖται (ἢ παραβλέπαμε ἢ ἡ χώρα μας να λεηλατεῖται), ἐπειδὴ νομίζαμε πως δεν ἔπρεπε να πολεμάμε γι' αὐτή. Γιατί θα ἀξίζε, αφού ἀδιαφορήσουμε για λίγα, να ἐξοικονομήσουμε (ἢ σώσουμε) πολλά ἀγαθά. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ αφενὸς χάσαμε ὅλα ἐκεῖνα ἐξαιτίας τῆς μάχης και αφετέρου μας ἔχει ἀπομείνει ἡ πατρίδα, γνωρίζουμε ὅτι μόνο αὐτὸς ὁ κίνδυνος ἔχει τίς ἐλπίδες τῆς σωτηρίας (μας). Ἀλλὰ βέβαια, αφού ἐπαναφέρουμε στη μνήμη μας (ἢ θυμηθοῦμε) ὅτι, αφού ἤδη πολλοὺς ἄλλους που ἀδικούνταν μέχρι τώρα βοηθήσαμε στη ξένη γῆ, στήσαμε πολλά μνημεῖα νίκης ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, πρέπει να γίνουμε (ἢ να φανούμε/ἀποδειχτοῦμε) ἄνδρες γενναῖοι (και) για τὴν πατρίδα και για ἐμὰς τοὺς ἰδίους (τοὺς ἰδίους μας τοὺς εαυτοὺς), ἔχοντας αφενὸς πίστη στους θεοὺς και αφετέρου ἐλπίζοντας ἐπιπλέον ὅτι τὸ δίκαιο θα εἶναι με τὸ μέρος ὅσων ἀδικοῦνται.

Γ2. περιδόν, νομοῖ/νομοίη, λέλοιπε, ἴσθι, ἐστηκέναι/ἐστάναι, πλέον/πλεῖον, ἀναμνησθεῖσι (ν), ἐλπίς, ἀνδράσι ἀγαθοῖς, ἑαυτοῦ / αὐτοῦ

(οἱ διπλοὶ τύποι βαθμολογοῦνται με 0,5 ἕκαστος)

Γ3α.

τῶν Ἑλλήνων: ἀντικείμενο τοῦ ρήματος ἤρχομεν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

Ε_3.ΑΡΛ2Α(α)

τεμνομένην: κατηγορηματική μετοχή που εξαρτάται από τη μετοχή περιορῶντες και αναφέρεται στο αντικείμενο της μετοχής τήν χώραν

διαμάχεσθαι: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου απαρεμφάτου χρήναι

μόνος: κατηγορηματικός ονοματικός προσδιορισμός στο υποκείμενο ὁ κίνδυνος

ἄνδρας: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο ἡμᾶς του απαρεμφάτου γίνεσθαι

Γ3β.

ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος μόνος ἔχει τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση (μονάδα 1). Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι (μονάδα 0,5) για να δηλώσει αντικειμενική κρίση και εκφέρεται με οριστική (ἔχει) για να εκφράσει γεγονός πραγματικό (μονάδα 0,5). Λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος εξάρτησής της ἴσμεν (του ρήματος δηλαδή της κύριας πρότασης) (μονάδα 1).

Γ3γ.

ἀναμνησθέντας: χρονική επιρρηματική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο ἡμᾶς που εννοείται (μονάδα 1)
αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση του προτερόχρονου καθώς η μετοχή είναι σε αόριστο (μονάδα 1)

Ἐπεὶ ἀνεμνήσθημεν

Παρατήρηση

Για την απόδοση του χωρίου στη νέα ελληνική αξιοποιήθηκαν: α) Λυσίας, Υπερασπιστικοί Λόγοι, Ι, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Γ.Α. Ράπτης - Πρόλογος, Χ. Τσολάκης, Θεσσαλονίκη, Ζήτρος, 2002. β) Λυσίας, Λόγοι, Ι-ΙΙ, Μετάφραση, Σχόλια, Σ. Τζουμελέας, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος. γ) τα αντίστοιχα γλωσσικά σχόλια που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του μαθητή και στο βιβλίο του καθηγητή των Ρητορικών Κειμένων.

Για την απόδοση στη νέα ελληνική του αγνώστου κειμένου τις απαντήσεις στις συντακτικές και γραμματικές παρατηρήσεις στηριχθήκαμε στην εξής βιβλιογραφία

1. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Α' Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1990
2. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1984
3. Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας Α' Λυκείου
4. Α.Β. Μουμτζάκης, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α', Β', Γ' Λυκείου
5. Eduard Schwyzer, Η σύνταξη της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας, εκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 2002
6. J. Humbert, Syntaxe Grecque, μτφρ: Γ. Κουρμούλη, Αθήνα, 1954
7. Νικ. Τζουγανάτου, Συντάξεις της Αρχαίας Ελληνικής, Ο Υποτεταγμένος Λόγος, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1963
8. Αχ. Α. Τζάρτζαγου, Συντακτικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1965
9. HENRY G. LIDDELL και ROBERT SCOTT, Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗ, Αθήνα
10. LIDDELL & SCOTT, Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ, Αθήνα 2007
11. Ιωάννη Σταματάκου, Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΦΟΙΝΙΞ, Αθήνα, 1972
12. Γεωργίου Παπανικολάου, Λεξικόν των Ρημάτων της Αττικής Πεζογραφίας, εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Αθήνα, 1982
13. Α. Γεωργοπαπαδάκου, Λεξικό των Ανωμάτων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής, εκδόσεις ΜΟΛΧΟ, Θεσσαλονίκη, 2006
14. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 1998
15. Εμμ. Κριαρά, Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής και δημοτικής γλώσσας, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1997